

Az Educatio Kht. kompetenciafejlesztő oktatási program kerettanterve

**– *Életpálya-építési kompetencia* –
1-12. évfolyam**

Írta: (1-6. évf.): Bartha Júlia, Kerényi Mária, Orosz Balázs
(7-12. évf.): Albert Attila, J. Balázs Katalin, Baranyai Klára
(Ember a természetben)
Jakab György (Ember és társadalom)
Kerényi Mari (Művészetek)
Merényi Zsuzsanna (Életpálya ismeretek)
Orosz Balázs (Testnevelés)
Ringhofer János (Földünk és környezetük)

Szerkesztette: Kerényi Mária

BEVEZETÉS

„A”-típus, 1-12. évfolyam

1. Fogalom meghatározás

Az életpálya-építés általános meghatározása

Az életpálya-építés olyan tevékenység, amely arra szolgál, hogy az egyén ambícióinak és lehetőségeinek megfelelően, tudatosan, tervszerűen alakítsa a sorsát. E tevékenység keretében az egyén életpálya-célokat tűz ki, stratégiákat készít a célok eléréséhez, és a stratégiák szerint a célokat megvalósítja. Az életpálya-építés élethosszig tartó folyamat, melyben a tanulásnak változó jelentőségű, de állandó szerepe van.

Az életpálya-építés akkor sikeres, ha

- a célkitűzés reális, illetve szükség esetén módosítható: azaz a megvalósításhoz és a módosításhoz szükséges feltételrendszer rendelkezésre áll vagy megteremthető;
- a célok eléréséhez vezető utak és stratégiák alkalmasak a célok eléréséhez, és lehetővé teszik a menet közbeni módosítást;
- a stratégiák megvalósításához a feltételrendszer rendelkezésre áll, illetve megteremthető;
- az utakat az egyén ténylegesen végigjárja, azokat kontrollálni, valamint szükség esetén a célokkal együtt módosítani képes.

Az életpálya-építés – mint tevékenység – az egyén magán és publikus szereprepertoárjára és szerepváltásaira egyaránt vonatkozik, mivel a személyiség megbonthatatlan, annak egésze vesz részt a folyamatban, illetve mert a két terület – magán és társadalmi szerepek, illetve életesemények – kölcsönös függőségi feltételrendszert alkotnak. Az alábbiakban ezeknek a területeknek a legfontosabb elemeit listázom.

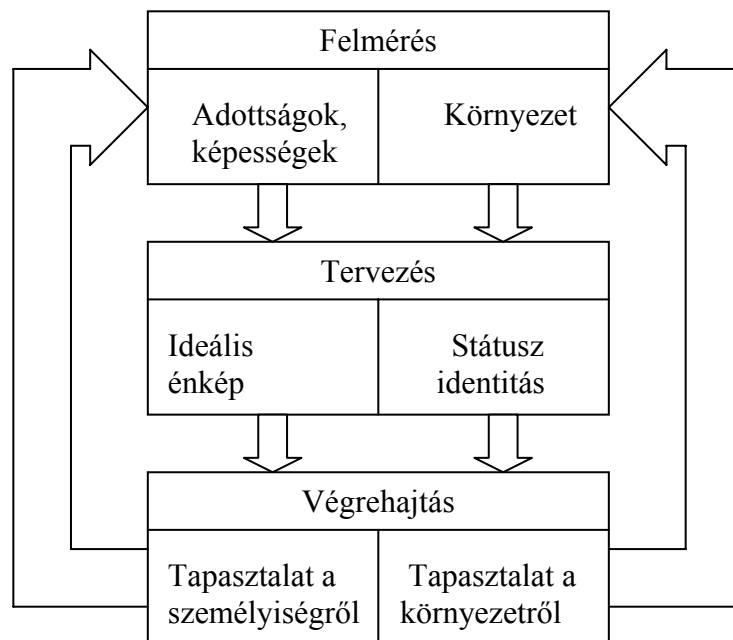
Az életpálya-építés tevékenységének legfontosabb elemei			
	Célkitűzés	Feltételrendszer	Stratégia
Megvalósítás	Fő célok meghatározása	Az egyén ambíciói	Útkeresés és az út, utak kiválasztása.
	Részcélok: a fő cél részcélokra bontása a célok időbeli meghatározása, sorrendezése	Az egyén képességei	A célmegvalósítás módja és eszközei
	A változtatás szükségességének felismerése után a célok módosítása.	Az egyén tényleges tudása (ismeretek, munkatapasztalatok)	A megvalósítás ütemezése
		Az egyén dokumentálható tudása (pl. iskolai végzettség)	Helyzetértékelés kontroll, „minőségbiztosítás”
Az egyénen kívül álló lehetőségek (pl. munkaerő-piaci, családi környezet, anyagi háttér)			

Az életpálya-építés mint pedagógiai feladat

Az életpálya-építésnek mint bonyolult kompetenciastruktúrának a kifejlesztése az iskola minden szakaszát és területét érintő pedagógiai feladat, melynek célja, hogy a tanuló iskolai élet-szakaszában megteremtődjenek azok a feltételek: ismeretek, képességek stb. amelyek alkalmassá teszik az egész életen át tartó, tudatos és aktív életpálya-vezetésre. Ideális esetben az élethelyzet-döntések közelében ez az életpálya kép valóságos, így a döntések nem esetleges kényszerként, hanem természetes automatizmusként születnek meg.

Az életpálya-építés tudatossága azt jelenti, hogy az egyén képes

- felmérni lehetőségeit:
- saját adottságait, képességeit
- az életpálya-építés szűkebb tágabb, társadalmi - kulturális - szociális-gazdasági környezetét
- megtervezni életpályáját:
- saját személyiségének fejlesztését
- az óhajtott, elérni kívánt státuszt, identitást,
- végrehajtani a tervezetteket.

A végrehajtás során szerzett tapasztalatok döntő momentuma, hogy

- visszahatnak a személy önmagáról alkotott képére,
- szélesítik és mélyíti a környezetről rendelkezésre álló információkat,
- ezáltal lehetővé teszik a tervek korrigálását, pontosítását.

Az iskolarendszerű oktatás-képzés a fenti folyamat minden elemére képes hatni, természetesen az életkor és a környezeti változók függvényében különböző mértékben, mélységben és fennhatósággal.

2. Az életpálya-építés keresztkompetencia helye, szerepe az iskolában, szemléleti kérdések

2.1 A programalkotás sajátosságai

Az életpálya-építés valamennyi az iskolai területet (tantárgyakat és szabadidőt), iskolai szakaszt, továbbá a személyiség egészét érintő kompetenciastruktúra, ezért eleme lehet valamennyi területnek.

A tartalmak meghatározásában a valamennyi kompetenciaterület képviselője érintett. A fentiekből következően szakértői kör létszáma és "főlesége" minden más területnél nagyobb

A programalkotás sajátossága, hogy a tantervkészítés klasszikus szabályai a "célok, tartalom, követelmények, értékelés" kongruenciája esetenként nehezen érvényesíthető, hiszen a célok sok esetben pszichés, szociális/viselkedésbeli tartalmakat határoznak meg, értékelésük a hagyományos iskolai eszközökkel kifejezetten a célok ellen hat, a követelmények nem teljesítése szankcionálhatatlan. (Természetesen ez nem a terület egészét érinti, de nem hagyható figyelmen kívül.)

2.2 A megvalósítás alkalmi, területei, résztvevői

Az életpálya-építési kompetenciák fejlesztésének iskolai alkalmi

Tanórai keretek

- Teljes tanórákat lefedve, a műveltségterület aktuális tananyag-tartalmait feldolgozva
- Nem teljes tanórákat lefedve, az óra aktuális tartalmához igazodva egy-egy részfeladat megvalósulva

Tanórán kívüli keretek

- Saját tematikával rendelkező
  - Szakkörök
  - Önképző körök
  - Tematikus klubok

A feladatba bevonható segítők

- Család
- Szociális szakma képviselői
- Pszichológus
- Képzők
- Civilek

2.3 A feladat tartalmának kidolgozásához köthető megközelítési módok

Személyre fókuszáló

Értékorientált

2.4 Pedagógiai alapelvek

- *Folyamatosság, rendszeresség.* Az életpálya-építéssel kapcsolatos feladatvégzés nem lehet "kampánymunka", a tanulók teljes iskolai előmenetelében, illetve a teljes tanévben folyik.
- *Személyesség, differenciálás.* Az életpálya-építést a pedagógus, illetve a munkába bekapcsolódó szakember a tanuló számára személyre szabottan fejleszti, figyelem-

be véve a tanuló életkorát, élethelyzetét, személyes képességeit, tudását, lehetőségeit, ambícióit.

- *Esélyegyenlőség.* A pedagógus arra törekszik, hogy a személyes gondoskodást minden tanuló szükségletei és igényei szerint megkapja.
- *Tapasztalatszerzés lehetősége.* A pedagógus olyan pedagógiai, tanulási helyzeteket teremt, amelyben a tanuló kipróbálhatja önmagát, kellő próbálkozási (tévedési és korrekciós) lehetőséget kap. A pedagógus a tanuló tájékozódásához iskolai és iskolán kívüli alkalmakat teremt.
- *Együttműködés.* Az együttműködés alapelve azt jelenti, hogy a tanulón kívül a pedagógus a munka során együttműködik a tanuló családjával, gondozójával, illetve azokkal a szakemberekkel, akik várhatóan támogatást tudnak nyújtani a munkához.
- *A pedagógus szerepe:* kutatásvezető, tanácsadó A pedagógus ebben a szerepben támogatást nyújt a tanuló önálló, heurisztikus ismeretszerzéséhez, igény szerint tanácsokat, információkat nyújt döntési helyzetekben. Ha kell, vitatkozik, érvel. Érveiben kerüli a tekintélyérveket.

2.5 Módszerek, tanulásszervezési módok

Hogy a célok, illetve a fenti alapelvek teljesüljenek, szakítani kell a frontális osztálymunkával, és előnyben kell részesíteni azokat az eljárásokat, tanulásszervezési módokat, amelyekben lehetőség nyílik a tanulók együttműködésére, vitakultúrájának javítására, az önálló ismeretszerzésre. Ezek elsősorban a következők:

- Projekt módszer
- Drámapedagógia
- Kooperatív tanulás
- Önálló ismeretszerzés
- Differenciált tanulás
- Heurisztikus tanulás önállóan és csoportban

2.6 Értékelési módszerek

A terület sajátosságainál fogva a szöveges értékelés a javasolt. Természetesen az egyes műveltségterületek életpálya-építést célzó tevékenységeinél a tevékenység tartalmától függően a teljesítmény osztályozható.

3. Fejlesztés tartalma

3.1 A fejlesztés általános, az oktató-nevelő munka egészét érintő, személyre és a szociális értékekre fókuszáló területei

A fejlesztés általános területei	Tartalom
<p><i>Információkezelés</i> Jelen esetben információnak bármit tekinthetünk, amiből adatokat nyerhetünk célunk megvalósításához. Így kommunikációs helyzeteket, szövegeket, számszerű adatokat, természetben előforduló jelenségeket egyaránt.</p>	<p>Adatgyűjtés Adatok rendszerezése Adatok közötti viszonyok felfedezése Az adatok közötti viszonyok megteremtése Az adatok közötti viszonyok feltételeinek megváltoztatása a viszonyok megváltoztatása érdekében Információalkotás és -átadás. Szöveges információ esetén: – lényegkiemelés – koherenciateremtés Tanulási technikák Az információszerzés és átadás elektronikus eszköztára</p>
<p><i>Az emberek közötti együttműködéssel kapcsolatos ismeretek, képességek, attitűdök</i></p>	<p>Kooperativitás Önérvényesítés Normaismeret, normaalkalmazás Szerepismeret Kommunikációs helyzetelemzés és -értékelés (szerepviszonyok, körülmények, alkalmak és ezek összefüggései, önmeghatározás) A kommunikációs helyzethez, illetve a partnerhez, a partner előzetes ismereteihez való alkalmazkodás. A személyközi és publikus kommunikáció műfajainak és módjának gyakoroltatása szimulált és "éles" helyzetekben, felhasználva a drámapedagógia eszköztárát. Konfliktuskezelés</p>
<p><i>Problémakezelés</i> A problémakezelés az életpálya-építés valamennyi tevékenységének leképezése, a teljes iskolai életút során alkalmazható, valamennyi tantárgyban.</p>	<p>Probléma felismerés Problémaelemzés Megoldástervezés – Időkezelés: Időzítés Időbeosztás Út (utak) meghatározása Döntéshozás (indoklás) Értékelés Korrekció</p>

<p><i>Önismeret-fejlesztés</i> Olyan pedagógiai helyzetteremtés, amelyben a tanuló információkat szerezhethet önmagáról. Ennek módszere elsősorban az, hogy a tanuló kellő próbálkozási lehetőséget kap ismereteinek, kompetenciáinak felismeréséhez, kipróbálásához, alkalmazásához.</p>	<p>Ismeretek szintje Attitűdök Képességek Ambíciók Lehetőségek (helyzet)</p>
<p><i>Pályaorientáció</i> Az egyéni képességek és ambíciók, valamint az lehetőségek figyelembe vételével történő <u>aktuális</u> döntés megalapozása.</p>	<p>Információközvetítés, és információforráskezelésben való pedagógiai közreműködés Pálya-tapasztalatszerzés lehetőségeinek megteremtése Az aktuális döntéshozatal folyamatának támogatása</p>

3.2 Taneszköz-típusok

Diagnosztizáló

- Tudás és képességmérő feladatlapok, szoftverek, kérdőívek

Tevékenységevezérlő

- Munkafüzetek
- Vezérfonalmódszer-lapok

Ismeretközlő

- Tankönyvek
- Tájékoztató füzetek
- Elektronikus információhordozók

Transzformátorok

- Olyan szövegek, amelyeknek példaanyaga vonatkoztatási kereteket nyújt, vitára, gondolkodásra inspirál: esetleírások, problémahelyzet-bemutatók, projektleírások

4. Keretmátrix az életpálya-építés programterv használatához

4.1 A kompetencia fogalma

A kezelhetőség érdekében a kompetencia fogalmát egyszerűsítettük. Ez lehetővé teszi a fogalom tartalmának strukturálását, illetve azt, hogy a fogalomdefiníció alapján közvetlenül feladatokat tudjunk meghatározni. A mátrix valamennyi oszlopát a tényleges programfejlesztés tervezési szakaszában érdemes és lehet úgy kitölteni, hogy az betöltse funkcióját, azaz rendszerszerűvé tegye a munkafolyamatot, illetve orientálja azt.

A kompetencia az alkalmazásképes komplex képesség és tudásstruktúra. Tehát a kompetenciát úgy tekintem, mint olyan strukturált képesség és ismeret(tudás)halmazt, amely adekvát helyzetben mozgósítható, és birtokában valamely tevékenység elvégezhető. (Tudni valamit csinálni, megvalósítani.) A definíció szempontjából a tevékenység tartalma közömbös. Az ugyanúgy lehet egy asztalláb, mint egy tudományos értekezés elkészítése.

Az alábbi kompetenciamátrix természetesen csak listázza, és nem sorrendezi a kompetenciaterületek domináns elemeit.

4.2 A keretmátrix alkalmazásának feltételei a különböző műveltségterületeken.

Alapelvek:

A tanulónak minden esetben tisztában kell lennie

- a kapott feladat céljával
- a sikeres teljesítés kritériumaival
- a mérhető, egyértelműen meghatározható követelményekkel

A tanulónak minden esetben

- kellő próbálkozási (tévedési) lehetőséget kell adni
- lehetőséget és támogatást kell adni ahhoz, hogy problémáit megfogalmazza, hogy
- gondjainak megoldásához segítséget kérjen

Az alkalmazott módszereknek és tanulásszervezési módoknak lehetővé kell tenniük:

- a személyes megnyilvánulást
- a próbálkozást, kísérletezést,
- a kérdezést, segítségkérést,
- a tanulók közötti együttműködést

Szokássá kell alakítani a tanulás során:

- a tervezést
- a döntések indoklását
- a vélemény indoklását
- az önállóságot
- a kérdésfeltevést

Teret kell adni, és értékelni kell:

- az egyéni megoldásokra való törekvést
- a kritikusságot és önkritikusságot
- a mások segítségét, a szolidaritást

A fenti alapelveknek megfelelően a keretmátrix konkrét feladatokkal kitölthető.

FEJLESZTENDŐ TERÜLETEK			
A KOMPE- TENCIÁK ÖSSZETEVŐI	A kompetenciaterületekhez közvetlenül kötődő legfontosabb képességek (részkompetenciák), tevékenységek	Ismeretek	Attitűdök, szemlélet, viselkedés, igények, törekvések
ÖNMEGHATÁ- ROZÁS	Normakövetés	Normaismeret	Normatudas magatartás: a norma és helyzetismereten alapuló normaválasztás, a helyzetben működő normákhoz való igazodás, vagy azoktól való tudatos eltérés.
	Helyzetelemzés	Helyzetelemek: körülmények, magán és publikus helyzetek	A másokhoz való odafordulás igénye. Helyzetértékelés igénye Önelemzés igénye
	Önellenzés	Standardok	Önkontroll igénye
	Szerep- és pozíciómeghatározás	Szerepismeret	A szereppel való viszony deklarálása
	A saját teljesítőképesség becslése	A követelmények eléréséhez szükséges kompetenciák, tudások ismerete	<ul style="list-style-type: none"> – Kudarctűrés, – Kitartás, – Próbálkozási hajlandóság – Küzdőképesség – Tolerancia
	Alkalmazkodás	A körülményekhez és/vagy a partnerekhez való igazodás következményeinek ismerete adott helyzetben A saját és a partner érdekeinek ismerete	Szolidaritás, segítőkészség, együttműködési készség, csoporttudat, saját szükségletek és igények kielégítésének késleltetni tudása.
ÖNBEMUTATÁS	Önismeret Szóbeli és írásbeli szövegalkotás: közlő, elbeszélő, leíró, kapcsolatápoló szövegtípusokban	Elbeszélő, leíró, kapcsolatápoló szövegtípusok ismerete Adott helyzet normáinak ismerete Adott helyzetben a saját pozíció ismerete Önbemutató céljának ismerete	Megnyilvánulási igény Önérték-érvényesítés

STRATÉGIAAL- KOTÁS	<p>Tervezés:</p> <ul style="list-style-type: none"> – célmeghatározás, – útkeresés – az utak közötti választás – és a haladás módjának meghatározása – a tevékenységek tartalmának tervezése – a tevékenységek ütemezése 	<p>Tervkészítés elemei, módja</p> <p>Modellalkotási ismeretek</p>	<p>Céltudatosság</p> <p>Pontosság</p> <p>Időérzék</p>
	<p>Információkezelés</p> <ul style="list-style-type: none"> – Adatgyűjtés (tapasztalatgyűjtés) – Adatkezelés: adatok rendszerezése, adatok közötti viszonyok megteremtése és/vagy elemzése – Feltételek és viszonyok összefüggése – Információalkotás és átadás – Szöveges információ esetén: lényegkiemelés, koherenciateremtés – Az információszerzés és átadás elektronikus eszköztárának alkalmazása 	<p>Az információkezelés módszereinek ismerete:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Adatgyűjtési módszerek – Adatrögzítési módszerek – Az információ átadás hatékony módszerei – Az információkezelés elektronikus eszköztárának ismerete 	<p>Önállóság igénye</p> <p>Kíváncsiság</p> <p>Ökkeresés igénye</p>
	<p>Kooperáció</p>	<p>Cél- és feladat ismeret</p>	<p>Szolidaritás, segítőkészség, együttműködési készség, csoporttudat, saját szükségletek és igények kielégítésének késleltetni tudása.</p>
STRATÉGIA- MEGVALÓSÍ- TÁS	<p>A terveknek megfelelő haladás</p> <p>Elemzés, értékelés</p> <p>Szükség esetén tervmódosítás</p>	<p>A tervben szereplő célok, utak, eljárások ismerete</p>	<p>Céltudatosság</p> <p>Pontosság</p> <p>Időérzék</p> <p>Kontrolligény</p>
	<p>Kooperáció</p>	<p>Cél- és feladat ismeret</p>	<p>Szolidaritás, segítőkészség, együttműködési készség, csoporttudat, saját szükségletek és igények kielégítésének késleltetni tudása.</p>

4.3 Az életpálya-építés kompetenciaterületeinek megjelenése az egyes műveltségterületeken

A kompetenciamátrixban leírtak, illetve az alapelvek alapján valamennyi műveltségterület (tantárgy) feladatainak meghatározása történhet oly módon, hogy a fenti kompetenciaterületek tervezett fejlesztésére helyeződik a hangsúly.

5. Az életpálya-építés időkeretei

Az életpálya-építés, mint kereszttantervi kompetencia minden műveltségterületen megjelenhet, de egy-egy műveltségterület óraszámának csak 15-25 %-t kívánja igénybe venni teljes tanórákat lefedő tartalommal. A képzés az életpálya-építési kompetenciafejlesztés óráin is a műveltségterületek tananyag tartalmain folyik.

Óraszám javaslatok évfolyamonként és műveltségterületenként

Műveltségi terület	Évfolyam			
	1.	2.	3.	4.
Ember és társadalom	24	24	24	24
Ember a természetben	24	24	24	24
Művészetek	24	24	24	24
Informatika				11
Életvitel és gyakorlati ismeretek	24	24	24	24
Testnevelés és sport	20	20	20	20
Összesen	116	116	116	127

Műveltségi terület	Évfolyam			
	5.	6.	7.	8.
Ember és társadalom	15	19	23	15
Ember a természetben	9	13	33	33
Földünk és környezetünk	10	6	11	11
Művészetek	25	22	14	22
Informatika	7	7	11	11
Életvitel és gyakorlati ismeretek	9	8	15	15
Testnevelés és sport	18	18	8	4
Osztályfőnöki óra	3	4	4	4
Összesen	96	97	119	115

Műveltségi területek	NAT 2007 9-12. évf. %	Javasolt óraszámok gimnáziumban							
		9. évfolyam		10. évfolyam		11. évfolyam		12. évfolyam	
		össz.	ÉP	össz.	ÉP	össz.	ÉP	össz.	ÉP
Magyar nyelv és irodalom	10–15	1017,5	30	1017,5	30	1110	30	960	26
Élő idegen nyelv	12–20		44		44		44		40
Matematika	10–15		22		22		22		26
Ember és társadalom	10–15		19		15		22		17
Ember a természetben	15-20		22		26		30		12
Földünk - környezetünk	4–8		15		15				
Művészetek	9–15		18		18		11		9
Informatika	6–10		6		6		6		6
Életvitel és gyakorlati ismeretek	5–10		5		5		5		5
Testnevelés és sport	9–15		15		15		15		13
Osztályfőnöki			7		7		7		6
Szabadon tervezhető							30		32
Összesen			20%		203		20%		203